

УДК 347.9

DOI <https://doi.org/10.32782/ln.2024.22.2.26>

Мінка Т.П.

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри публічного та приватного права
Університету митної справи та фінансів*

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НАГЛЯДУ ТА КОНТРОЛЮ У СФЕРІ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

Постановка проблеми. Охорона навколишнього природного середовища є однією з найважливіших сучасних проблем, яка потребує системного підходу та ефективного управління. Адміністративно-правове регулювання нагляду та контролю в цій сфері відіграє ключову роль у забезпеченні екологічної безпеки, збереженні біорізноманіття та здоров'я населення.

Актуальність удосконалення цих інструментів визначається наступними аспектами. По-перше, загрози забруднення, зміни клімату, втрата біорізноманіття та інші екологічні проблеми зростають швидкими темпами. Сучасне адміністративно-правове регулювання повинно бути адаптивним та здатним ефективно реагувати на нові виклики. По-друге, екологічна безпека є важливою складовою національної безпеки. Удосконалене адміністративно-правове регулювання дозволяє зменшити ризики екологічних катастроф, забезпечити сталість екосистем та здоров'я населення. По-третє, охорона навколишнього середовища є важливою умовою для сталого розвитку суспільства. Ефективний нагляд та контроль дозволяють зберігати природні ресурси для майбутніх поколінь і забезпечувати економічний розвиток без шкоди для навколишнього середовища.

Удосконалення адміністративного правового регулювання нагляду та контролю у сфері навколишнього природного середовища є актуальною та необхідною мірою в сучасних умовах. Це вимагає комплексного

підходу, включаючи законодавче вдосконалення, підвищення ролі державних органів, використання сучасних технологій та активізацію громадськості. Лише такий підхід забезпечить ефективний захист навколишнього середовища та забезпечить стале розвиток суспільства. У зв'язку з чим є актуальним дослідження шляхів удосконалення адміністративно-правового регулювання нагляду та контролю навколишнього природного середовища.

Стан опрацювання цієї проблеми. Наукові дослідження в сфері адміністративно-правового регулювання навколишнього природного середовища в Україні проводили численні вчені-юристи. Ось деякі з них В. Б. Авер'янов, О. М. Бандурка, Ю. П. Битяк, Ю. В. Дубко, Т. О. Коломоєць, В. В. Конопльов, В. В. Костицький, С. О. Кузніченко, О. І. Нікітенко, Г. С. Поліщук тощо. Поряд з цим, сучасні проблеми удосконалення адміністративно-правового регулювання нагляду та контролю у сфері навколишнього природного середовища потребують додаткового висвітлення.

Мета статті – розкрити зміст шляхів удосконалення адміністративного правового регулювання нагляду та контролю у сфері навколишнього природного середовища.

Виклад основного матеріалу. Охорона навколишнього природного середовища є однією з ключових задач державної політики, що вимагає ефективного адміністративно-правового регулювання. Належний нагляд

(контроль) у цій сфері є важливим інструментом для забезпечення дотримання екологічних норм та стандартів.

Основні проблемні питання, які потребують удосконалення правового регулювання у сфері нагляду та контролю за навколишнім природним середовищем включають себе такі моменти. Це недостатня ефективність моніторингу і контролю. Існуючі механізми моніторингу не завжди забезпечують повне охоплення і точність даних щодо стану природних об'єктів. Не можна обійти увагою недостатньо ефективну координація між органами влади у питаннях нагляду та контролю за навколишнім природним середовищем. Часто відсутня чітка відповідальність, розмежування повноважень між різними органами, що відповідають за нагляд і контроль, що призводить до дублювання функцій, і як наслідок втрати ефективності відповідних заходів.

У статті 16 Конституції України зазначається, що забезпечення охорони навколишнього природного середовища і підтримання екологічної рівноваги на території України є обов'язком держави [1]. Ця функція покладається на відповідні органи державної влади та органи місцевого самоврядування. За чинним законодавством України систему суб'єктів у сфері забезпечення екологічної безпеки в країні складають органи законодавчої, виконавчої влади, місцевого самоврядування та спеціально уповноважені (природоохоронні) юрисдикційні правові структури. Створення ефективної системи органів державного управління в галузі екологічної безпеки та охорони природних ресурсів з чітким окресленням компетенції кожного суб'єкта цієї системи. Певній реформації підлягають державні інспекційні підрозділи з охорони навколишнього природного середовища, які на сьогодні мають подвійну, навіть потрійну підконтрольність і підзвітність. Це значною мірою перешкоджає здійсненню ними ефективного управління в областях і визначає їх формальний стан [2].

Як зазначають окремі фахівці, основною проблемою вдосконалення нормативів збору за спеціальне використання природних ресурсів є відсутність механізму цільового використання коштів від збору за спеціальне використання природних ресурсів. Відповідно до статті 46 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [3] кошти від зазначених зборів надходять до місцевих бюджетів, бюджету АР Крим та Державного бюджету України і спрямовуються на виконання робіт по відтворенню, підтриманню цих ресурсів у належному стані [4].

Охорона навколишнього природного середовища є однією з пріоритетних задач для будь-якої держави, яка прагне до сталого розвитку. Для України ця проблема має особливе значення через багатий природний потенціал країни та численні екологічні виклики, що стоять перед нею. Удосконалення контролю та спостереження за дотриманням екологічних норм є критичним аспектом екологічної політики.

Підвищення ефективності адміністративно-правового регулювання нагляду (контролю) може бути досягнуто за допомогою наступних напрямів:

1. Вдосконалення законодавчої бази.

Можливість адаптації національного законодавства до європейських стандартів є першочерговим завданням. Важливо розробити та впровадити нові нормативні акти, які б відповідали сучасним вимогам охорони навколишнього середовища. Особливу увагу слід приділити регулюванню промислових викидів, управлінню відходами, охороні водних ресурсів тощо. Особливу увагу слід приділити деталізації процедур екологічного контролю та нагляду.

2. Посилення інституційної ефективності.

Ефективність адміністративно-правового регулювання значною мірою залежить від діяльності відповідних державних органів. Посилення ролі та відповідальності органів, що здійснюють екологічний контроль, таких як Міністерство захисту довкілля та природ-

них ресурсів України, є важливим напрямом. Це включає забезпечення їх необхідними ресурсами, підвищення кваліфікації працівників та покращення координації між різними відомствами.

3. Використання сучасних технологій.

Використання сучасних інформаційних технологій може значно підвищити ефективність екологічного контролю та нагляду. Впровадження автоматизованих систем моніторингу, електронних баз даних та інших цифрових інструментів дозволить оперативніше виявляти порушення, здійснювати аналіз екологічного стану та покращити управління інформаційними потоками. Використання нових технологій, таких як дистанційне зондування Землі, геоінформаційні системи (ГІС) та автоматизовані системи моніторингу, може значно підвищити ефективність екологічного спостереження. Такі технології дозволяють оперативно отримувати дані про стан навколишнього середовища, виявляти порушення та вживати необхідні заходи.

4. Підвищення прозорості та громадського контролю.

Залучення громадськості до процесу контролю за дотриманням екологічного законодавства є важливим елементом ефективного нагляду. Це може бути досягнуто через розширення доступу до екологічної інформації, підтримку громадських екологічних ініціатив та організацій, а також забезпечення можливості для участі громадян у прийнятті рішень, що стосуються охорони навколишнього середовища. Онлайн-платформи та мобільні додатки можуть стати ефективними інструментами для збору даних про екологічні порушення та моніторингу.

5. Застосування економічних стимулів.

Використання економічних інструментів, таких як екологічні податки, штрафи, субсидії та пільги, може стимулювати дотримання екологічних норм. Наприклад, впровадження системи екологічних платежів за забруднення довкілля або створення економічних стимулів для підприємств, які впроваджують екологічно

чисті технології, сприятиме зменшенню негативного впливу на навколишнє середовище.

6. Підвищення відповідальності за екологічні правопорушення.

Необхідно вдосконалювати механізми притягнення до відповідальності за порушення екологічного законодавства. Це включає як посилення санкцій за екологічні правопорушення, так і забезпечення невідворотності покарання. Важливим аспектом є також запровадження більш жорстких вимог до юридичних осіб щодо екологічної відповідальності.

7. Інтеграція екологічних стандартів в усі сфери державної політики.

Ефективний нагляд та контроль за охороною навколишнього середовища можливий лише за умови інтеграції екологічних стандартів в усі сфери державної політики. Це означає, що екологічні вимоги повинні бути враховані у процесі розробки та реалізації економічної, соціальної, транспортної, енергетичної та інших видів політики.

5. Міжнародна співпраця.

Співпраця з міжнародними організаціями та іноземними партнерами може надати Україні цінний досвід та ресурси для вдосконалення екологічного контролю. Участь у міжнародних програмах та проектах, спрямованих на охорону довкілля, сприятиме впровадженню передових практик.

Навколишнє природне середовище є важливим об'єктом адміністративно-правового регулювання, яке вимагає комплексного, динамічного та міждисциплінарного підходу. Врахування особливостей навколишнього середовища у правовому регулюванні сприяє забезпеченню його збереження, раціонального використання та відновлення, що є необхідною умовою для стійкого розвитку суспільства. Розвиток і вдосконалення адміністративно-правових механізмів охорони навколишнього природного середовища є одним з пріоритетних завдань державної політики України, спрямованої на забезпечення екологічної безпеки та збереження природної спадщини нашої держави.

Висновки. Удосконалення системи контролю та нагляду за збереженням навколишнього природного середовища в Україні є багатьма завданнями, які потребують комплексного підходу. Законодавче вдосконалення, посилення інституційної ефективності, сучасне впровадження технологій, підвищення прозорості

та громадського контролю, міжнародна співпраця та економічні стимули можуть суттєво посилити зростання в цій сфері. Важливо, щоб держава, бізнес та громадськість діяли спільно, адже тільки так можна забезпечити сталий розвиток та збереження природного багатства України для майбутніх поколінь.

Анотація

У статті висвітлюються шляхи удосконалення адміністративного правового регулювання нагляду та контролю у сфері навколишнього природного середовища. Звертається увага на те, що сучасне суспільство стикається з численними екологічними проблемами, які ставлять під загрозу здоров'я людей, стабільність екосистем та стійкий розвиток країни. У статті окреслюються проблеми сучасного стану адміністративно-правового регулювання у сфері навколишнього природного середовища та пропонуються шляхи їх вирішення. Звертається увага на те, що удосконалення адміністративного правового регулювання нагляду та контролю у сфері навколишнього природного середовища є актуальною та необхідною мірою в сучасних умовах. Це вимагає комплексного підходу, включаючи законодавче вдосконалення, підвищення ролі державних органів, використання сучасних технологій та активізацію громадськості. Лише такий підхід забезпечить ефективний захист навколишнього середовища та забезпечить стале розв'язання суспільства. Зазначається, що удосконалення системи контролю та нагляду за збереженням навколишнього природного середовища в Україні є багатьма завданнями, які потребують комплексного підходу. Законодавче вдосконалення, посилення інституційної ефективності, сучасне впровадження технологій, підвищення прозорості та громадського контролю, міжнародна співпраця та економічні стимули можуть суттєво посилити зростання в цій сфері. Робиться висновок, що важливо, щоб держава, бізнес та громадськість діяли спільно, адже тільки так можна забезпечити сталий розвиток та збереження природного багатства України для майбутніх поколінь.

Ключові слова: навколишнє природне середовище, природні ресурси, довкілля, адміністративно-правове регулювання, нагляд (контроль).

Minka T.P. Ways of improving the administrative legal regulation of supervision and control in the field of natural environment

Summary

The article highlights ways to improve the administrative legal regulation of supervision and control in the field of the natural environment. Attention is drawn to the fact that modern society is faced with numerous environmental problems that endanger people's health, the stability of ecosystems and the sustainable development of the country. The article outlines the problems of the current state of administrative and legal regulation in the field of the natural environment and suggests ways to solve them. Attention is drawn to the fact that the improvement of administrative legal regulation of supervision and control in the field of the natural environment is a relevant and necessary measure in modern conditions. This requires a comprehensive approach, including legislative improvement, increasing the role of public authorities, using modern technologies and mobilizing the public. Only such an approach will ensure effective protection of the environment and sustainable development of society. It is noted that the improvement of the system of control and supervision over the preservation of the natural environment in Ukraine are many tasks that require an integrated approach. Legislative

improvement, strengthening of institutional efficiency, modern implementation of technologies, increased transparency and public control, international cooperation and economic incentives can significantly enhance growth in this area. It is concluded that it is important for the state, business and the public to act together, because this is the only way to ensure the sustainable development and preservation of the natural wealth of Ukraine for future generations.

Key words: natural environment, natural resources, environment, administrative and legal regulation, supervision (control).

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Казанчук, І. Д. Удосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності органів виконавчої влади щодо охорони навколишнього природного середовища в умовах інтеграції України в Європейський Союз / І. Д. Казанчук. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2010. № 3 (50). С. 131-138.
3. Про охорону навколишнього природного середовища: закон України від 25 червня 1991 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>.
4. Е.Г. Карташов Напрями удосконалення механізмів реалізації регіональної екологічної політики в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. № 11, 2012. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=787>.